

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНІХ ЗДІБНОСТЕЙ

Олег ТКАЧУК, Олена ПОЛИСАЄВА

УДК 7.021.5 : 159.954

Oleh Tkachuk, Olena Polysayeva
**STRUCTURAL-FUNCTIONAL MODEL
OF ARTISTIC ABILITIES FORMATION**

Актуальність проблеми. Проблемне поле структурно-функціональної моделі організації художніх здібностей та визначення їх складових уже були окреслені в наших роботах [15; 17, с. 33–38 та ін.]. На підґрунті нових теоретичних та емпіричних даних у даній розвідці здійснена спроба ширше висвітлити це складне питання.

На сучасному етапі наукового розвитку серед методів дослідження значне поширення отримали *методи моделювання*, які зі спеціального прийому вивчення, призначеного для вирішення окремих завдань, перетворилися в один із ключових способів пізнання природи творчої особистості. Як відомо, моделювання і його використання людиною як методу існує багато століть. Проте у царині науки він отримав розповсюдження лише у другій половині ХХ століття (мовиться про математику, фізику, кібернетику, біологію, філологію, психологію, педагогіку). Так, існує низка наукових робіт, що присвячені визначенню *категорії моделі* та її ролі у психолого-педагогічних дослідженнях (Г.О. Балл [1]), вивченню творчого процесу і творчих здібностей як предмет дослідження (А.В. Брушлинський [2], В.О. Моляко, В.А. Роменець [19], С.К. Шандрюк [25–26]), репрезентації і науковому розумінню моделей (М.В. Вартофський [3]), моделюванню в науці і техніці (В.А. Веніков [5, с. 376–395]), методу моделювання у психології (М.В. Гамезо, В.В. Нікандров [13], О.Б. Старовойтенко [14]), можливостям моделювання психічної діяльності (А.Н. Кочергін [12]), методу модуль-

но-розвивальної організації мислєдіяльності і мислєвчинення у сфері професійного методологування (А.В. Фурман [20–21]), методологічній організації системно-структурних досліджень і розробок (Г.П. Щєдровицький і його школа [28, с. 30–49], методологічному моделюванні інноваційно-психологічного клімату (О.Є. Фурман (Гуменюк) [6, с. 70–83; 22], психології моделювання полікультурної освіти (Є.В. Чорний [23]) та ін.

Мета і завдання дослідження. Однак, не дивлячись на відносну опрацьованість окремих аспектів зазначеної проблеми, у форматі психології творчості досі не було проведено комплексного дослідження взаємозв'язку соціально-психологічних компонентів вітакультурного, освітнього і мистецького просторів та їх сукупного впливу на становлення творчої особистості у процесі формування художніх здатностей митця. Мовиться про потребу концептуального осмислення такого явища, як *системне психологічне моделювання художніх здібностей особистості*.

У зв'язку з цим підкреслимо, що проблема створення структурно-функціональної моделі художніх здібностей сьогодні є досить актуальною, у рамках якої особливої вагомості набувають такі питання: у чому полягає суть моделювання як методу пізнання та як домогтися його логічного обґрунтування? Яке місце посідає моделювання серед інших методів дослідження? У чому його специфіка та можливості використання в покомпонентному аналізі процесу формування професійних здатностей художника?

Виклад основного матеріалу дослідження.

Загальновідомо, що формування й розвиток здібності залежить від онтогенезу та філогенезу, передусім від власної активності й умов життя людини та особливостей перебігу певних сенситивних періодів її психокультурного розвитку. Здібності можуть розвиватися за наявності принаймні трьох обов'язкових умов: а) коли є початкові навички й уміння, що дозволяють особі опанувати засобами діяльності (у нашому випадку – мовою художньої творчості); б) за обставин актуалізації певних задатків і, нарешті, в) за удіялення окремих потреб і мотивів, котрі спрямовують творчу активність особистості в ту чи іншу сферу праці.

Щодо вживання терміна “модель” у рамках психології творчості доречно говорити про зразок, міру, спосіб як спеціальні, штучно створені об'єкти, що з своїми певними характеристиками подібні до реальних об'єктів. Під *структурно-функціональною моделлю* в художній творчості особистості розуміємо штучно створений аналог вивчення процесу організації формування творчої діяльності, а саме її художніх здібностей. Водночас беремо до уваги й те, що “моделлю часто називають зразок чого-небудь, наприклад, модель у ливарному виробництві, взутті, одязі і т. ін.”. “Художники називають моделлю натурника чи натурницю...”, “мистецтвознавці – естетичний опис...” [12, с. 9]. Як правило, загальне визначення терміна “модель” у класичній довідковій літературі підміняється визначеннями окремих, конкретних типів моделей або викладенням змісту цього терміна. Примітно, що для всіх типів моделей обов'язковими є такі відносини аналогії з прототипом, які за певних умов здатні забезпечити достовірність перенесення даних з моделі на прототип.

Г.О. Балл у зв'язку з цим пише: “При визначенні понять “інформація” і “модель” ми виходимо із поняття системи, тобто із множинності предметів (компонентів), між якими мають місце відношення, що існують у тому чи іншому аспекті. Структура системи, себто спосіб її внутрішньої організації, може бути описана як множинність тих її істотних властивостей (їх природно називати “структурними”), котрі характеризують: а) окремі компоненти системи, де кожний розглядається як певне ціле; б) відношення між цими компонентами; в) відношення між окремими компонентами і системою в цілому. Якщо у ролі системи С, що використовує модель, постає дослідник, котрий з метою пізнання системи

А вивчає аналогічну з нею за структурними властивостями систему (модель) В, то ми приходимо до поняття *моделі* як засобу наукового дослідження. це поняття далі розглядаємо як конкретизацію загальнонаукового поняття моделі” [1, с. 151–154]. Таким чином, Г.О. Балл приділяв моделям таку велику роль насамперед тому, що насправді будь-який науковий пошук, будь-який процес навчання, будь-яка творчість обов'язково просякнуті актами мислєдіяльного моделювання того об'єкта, предмета, явища чи процесу, що пізнається, вивчається або лишень створюється. Отож модель – це система – матеріальна чи ідеальна, – яка завдяки структурній подібності (реальній або вдаваній) до модельованої системи може бути використана тим чи іншим агентом як відображення цілісної інформації про неї.

Вибудовування моделі реальності між людиною та дійсністю становить перехідну ланку, яка уточнюється протягом її прикладного застосування. Особливо виразно це репрезентовано у психології, де система А (реальність) є настільки складною, що система В (будь-якої складності) може відображати тільки окремі її складові, а відтак система С отримує з моделі лише вкрай обмежену інформацію про систему А. Цікавим аспектом цієї проблеми стає роль творця моделі, який, створюючи модель для інших, відображає в ній тільки ті важливі аспекти системи А, які ним усвідомлюються, рефлексуються. Звідси зрозуміло, що до однієї психічної реальності може бути створено багато різних моделей [1, с. 31–52].

Сьогодні у психологічних дослідженнях моделювання розглядається як спосіб спрощеного вивчення психічних процесів і психічних станів особистості шляхом створення їх реалістичних (емпіричних) або ідеальних (мисленневих) моделей. Відносно проблеми виявлення (діагностики) художніх здібностей, то, наслідуючи Є.В. Чорного [23, с. 11–12], відзначимо, що психологічне моделювання щонайменше охоплює три основних етапи:

по-перше, як почасти усвідомлюваний і керований, дещо неусвідомлюваний і спонтанний інтропсихічний процес перманентного комбінування та інтеграції в ментальному досвіді особи окремих образів, уявлень, продуктів уяви, мислення, переживань;

по-друге, як системний метод дослідження, що передбачає побудову моделей, зміст яких залежить від орієнтації на той чи інший часовий модус – минуле, сьогодення або майбутнє;

по-третє, як сукупність психічного та психологічного моделювання в діадозмистовних системах: “особистість – особистість”, та у полісистемі “особистість – особистість – особистість...”, в комбінованих системах, скажімо, “особистість – особистість – освітня система...”.

Термін “здібність” також підлягає постійному змістовому збагаченню. При цьому індивідуальні особливості особистості з її підструктурами (мотивація, система відносин і цінностей, інтелектуальні, вольові, емоційні властивості та ін.) і здібностями, які взаємозв’язані з ними і взаємопроникають між собою, створюють складну розвиткову систему. Тому, слідом за В.Д. Шадриковим [24, с. 174], визначаємо, що вирізняльна специфіка окремої здібності полягає в домінуванні певної грані обдарованості (у тому числі й художньої), що, своєю чергою, розглядається нами як системна риса-якість.

Аналізуючи задатки загальної художньої обдарованості в їхньому взаємозв’язку із задатками спеціальних художніх здатностей слушно припустити, що першочергово ці розходження визначаються розмаїтістю функцій правої й лівої півкуль (функціональною асиметрією головного мозку людини), яка пов’язана з розвитком кори й появою відповідних центрів, локалізованих у правій або лівій півкулях. Звідси обґрунтовуємо таку схему аналізу художніх обдарованостей: на першому етапі спеціальні здібності розглядаються як сукупність професійно важливих якостей, на другому – послідовно описуються потреби й мотиви творчої діяльності, а також задатки художніх здібностей, на третьому – задатки загальних художніх здібностей вивчаються крізь призму конкретного змістовлення та результативного об’єктивування творчої діяльності. Загалом вважаємо, що структурно-функціональне моделювання художніх здібностей особистості у єдності з використанням системного та комбінованого методів їх дослідження дозволить нам найбільш повно розкрити сутність цього психологічного феномену.

Фундатори теорії творчості (Ж.А. Пуанкаре, В. Освальд, Г. Гельмгольц та ін.), як відомо, вважали творчість суто інтуїтивним процесом, продуктом несвідомої роботи мозку. Також окремі науковці відзначають, що “...прихильники інтуїтивістського і логічного підходів відокремили у творчості як об’єкти пізнання предмети дослідження, абсолютизували їх” [12, с. 187]. Проблему співвід-

ношення інтуїції і логіки, несвідомого і свідомого у творчому процесі, як вважають українські психологи В.А. Роменець [18–19] і С.К. Шандрук [25–27], потрібно вирішувати не з позиції двозначної логіки “або – або”, а доречно використовувати обидва підходи, де кожен з них є відображенням певних сторін із розгляду проблеми. При цьому найпродуктивнішим тут є “циклічно-вчинковий підхід, який дає змогу холістично, і головне метасистемно та синергійно, розглянути і збагатити поле розвитку професійних творчих здібностей особистості через застосування закономірностей і принципів (учинковості, циклічності, метасистемності та синергійності), що повною мірою уможливорює на методологічному рівні визначити етапи творчого процесу: ситуаційного – як особистісного осягнення проблемності, мотиваційного – як внутрішнього спонукання до креативного вчинення, дійового – як зреалізування творчого вчинення та післядійового – як рефлексії процесу і результату здійсненого вчинення; фази творчого діяння (підготовчої – розуміння змісту та особливостей творчого завдання, інтуїтивного осягнення способу розв’язання проблеми – інкубація головної ідеї, формування гіпотези і задуму – відшукування способу розв’язування проблеми, розв’язку проблеми – перевірка гіпотези); стратегії фахового креативного продукування (аналогізування, комбінування, реконструювання та універсальної); рівні креативної самоорганізації творчої особистості майбутніх фахівців (ситуації самоактуалізації, мотивації спонукання до творчості, вчинкової дії-самоактивності творчого процесу, саморефлексії творчого потенціалу)” [27, с. 119].

Безпосередньо для самоорганізації творчого акту особистості велике значення має вивчення того, як виникає задум, як створюється план його втілення і т. п. Тут виявляється значна роль раніше накопиченого знання та досвіду. Однак у творчому процесі використовується не все раніше накопичене знання чи психічні образи, з нього чи з їх масиву виділяється лише найпотрібніше для створення нового витвору або для здійснення суб’єктивного синтезу ідей інших творів. Не випадково, що у багатьох психологічних дослідженнях подані структурні моделі художніх здібностей, які відображені в роботах Д.Б. Богоявленської, О.М. Матюшкіна, В.О. Моляко, Я.А. Пономарьова, В.А. Роменця, С.М. Симоненко, Б.М. Теплова, С.К. Шандрука та ін. Серед цієї суми моделей відзначимо філософсько-психологічну

концепцію творчості видатного українського мислителя В.А. Роменця. Зокрема, висвітлюючи принципи, закономірності та авторську психодідактичну технологію виховання творчих здібностей у студентів, він ще сорок п'ять років тому пише: “Перший крок у науковому дослідженні – відкриття проблеми – залежить від підсвідомого, інтуїтивного відчуття, яке підказує, що серед тисячі речей, котрі бачить людина, та чи інша є ключем до чогось великого і зовсім нового. Це здогадка, що несвідомо спирається на весь попередній досвід і не перебуває під контролем логіки. В науці – найбільш інтелектуальній діяльності людини – перший і вирішальний крок залежить від тьмяного передчуття. Мало хто з митців соромиться того, що він більше довіряє почуттю, ніж інтелекту... Для відкривачів проблем найкращий шлях розвитку здібностей до наукової творчості – учнівство. Це робота поруч з досвідченим ученим, входження у його лабораторію думки, пошуків. Розв'язувач проблем вимагає більше “формального навчання” у вигляді лекційних курсів та лабораторної роботи. Той, хто має талант відкривача проблем, краще розвиває його шляхом учнівства біля вченого. Цілий спектр підсвідомих дій може бути вивчений наслідуванням, прикладом тощо...” [18, с. 133].

Нами запропонована авторська модель формування психологічної структури художніх здібностей (*рис.*), що реконструює суб'єкта моделювання як творчу особистість, котра перебуває в конструктивній взаємодії з навколишнім соціумом, самоактуалізується у різних формах самопізнання, самотворення й особистісного самоздійснення.

Пропонована модель художніх здібностей складається з двох взаємозалежних блоків: перший сприяє формуванню загальних здібностей людини, другий містить творчі компетентності, що уможливають формування власне художніх здатностей. Зауважимо, що вплив окремих компонентів і факторів першого і другого блоків, їх вагомість, пріоритетність і взаємозв'язок у теоретико-прикладній реалізації є певною мірою суперечливими та різновекторними. Скажімо, перший блок обіймає індивідуальні особливості індивіда, що утворюються з генетичних і соціальних факторів, які впливають на формування майбутньої творчої особистості. Мовиться, по суті, про такі структурні компоненти, як її загальні здібності, які включають генетичні і соціальні чинники, діяльність, свідомість, мислення, ступінь

інтелектуального потенціалу, спеціальні художні здібності.

Другий блок поданої моделі утворюється з компонентів, які впливають на реалізацію творчої особистості у просторі мистецтва і які характеризують процес створення нею власного художнього твору. Тут зафіксовані такі творчі компоненти художньої здатності, як уява, уявлення, творча інтуїція, інтерес, рефлексія, пластичність, увага до аналізу форми і змісту об'єкта, який уявляється, вміння обирати і зберігати у пам'яті художнє і виразне, використовувати в творчому акті синтез змісту і форми. Цей блок також відображає вміння зберігати у пам'яті художній образ як вищу форму вияву творчих здатностей, спроможність продукувати естетичну емпатію, особистісний творчий стиль, актуалізувати зерна свого таланту, геніальності. На нашу думку, об'єднання однією моделлю особливо вагомих компонентів та факторів, дає змогу більш ефективно усвідомлювати онтофеноменальну природу процесу формування художньої здатності у становленні творчої особистості.

Відносно якості формування і рівня сформованості художніх здібностей підкреслимо, що другий блок містить повний набір специфічних професійних компонентів, котрі і визначають ефективне формування творчої особистості, зумовлене саме художньою діяльністю. Енергетика художніх здібностей становить складну синтетичну якість фахівця, у якій поєднуються окремі психофізіологічні властивості його особи та стійкі вміння в образотворчій активності, що сукупно визначають якісний рівень спроможності здійснювати функції та завдання професійної діяльності. Під якістю художньої діяльності, тобто під професійною художньою здатністю, розуміємо потенційну сформованість компетентностей і вмінь вирішувати творчі проблеми і завдання у процесі творчої праці мистецького спрямування.

Отже, запропонована нами модельна версія розвитку та формування художніх здібностей – це теоретичний аналог вивчення творчої діяльності (предмет, процес, ситуація, результат), що відображає основні особливості напрямку досліджень, які дозволяють системно розглянути генезис і функціонування вказаних здібностей. Водночас сьогодні у психології творчості залишається актуальним розгляд таких питань: гендерні, вікові, інтелектуальні, соціальні та соціально-професійні особливості творчої особистості, їх зв'язок, пріоритетність і закономірності розвитку в нормі та патології.

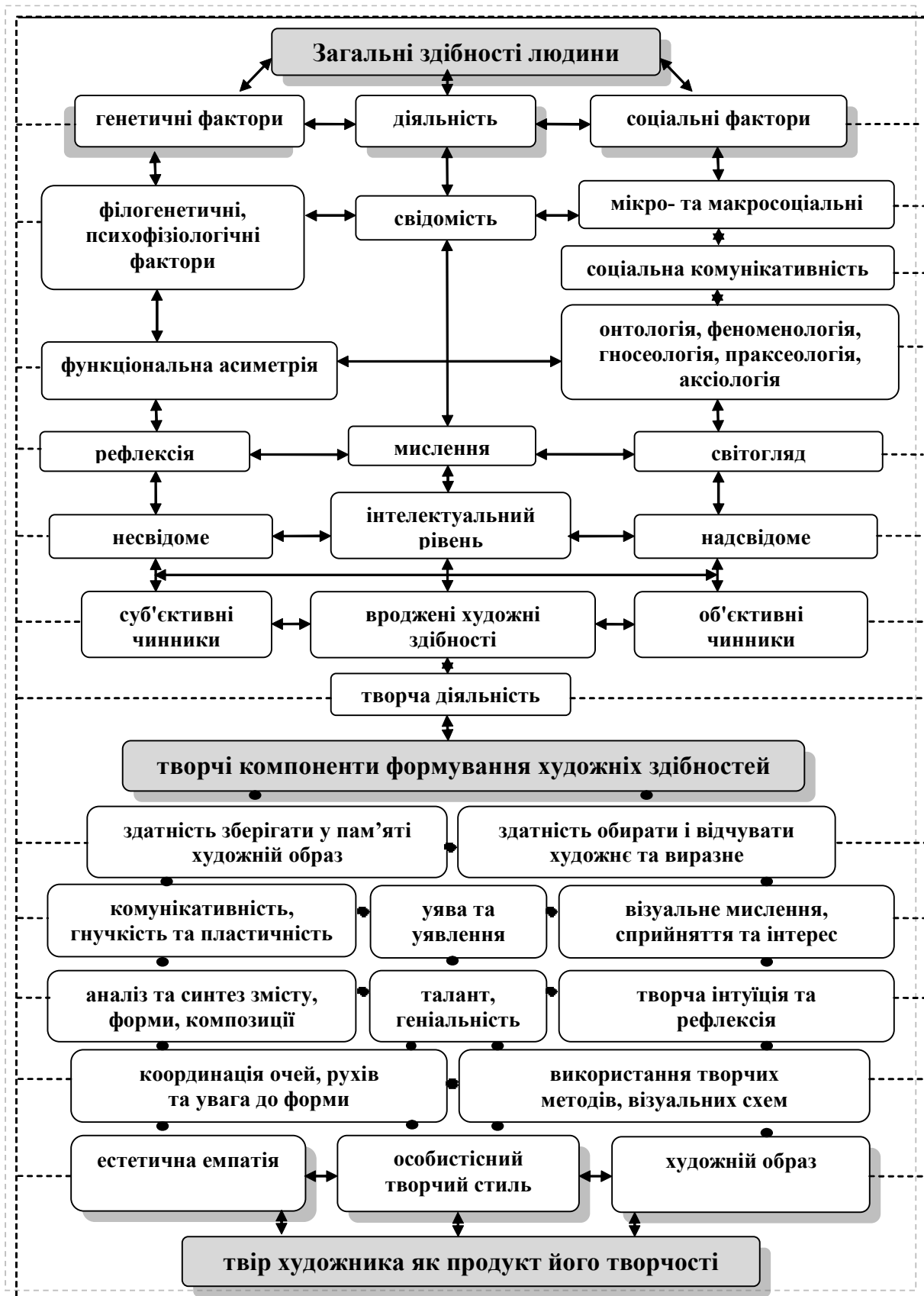

Рис.

Структурно-функціональна модель формування психологічної структури художніх здібностей особистості

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Балл Г.О. Психология в радиогуманистической перспективе: Избранные работы / Георгий Балл. – К.: Изд-во “Основа”, 2006. – 408с.
2. Брушлинский А.В. Творческий процесс как предмет исследования / А.В. Брушлинский // Вопросы философии. – 1965. – № 7. – С. 65–73.
3. Вартофский М.В. Модели. Репрезентация и научное понимание: / М.В. Вартофский; пер. с англ. / общ. ред. и послесл. И.Б. Новикова и В.Н. Садковского. – М.: Прогресс, 1988. – 507 с.
4. Веников В.А. Некоторые философские проблемы моделирования // Философские проблемы кибернетики / В.А. Веников; материалы к симпозиуму “Диалектика и современное естествознание”. – Вып. № 3. – М., 1966. – С. 47–49.
5. Веников В.А. Моделирование в науке и технике / В.А. Веников // Наука и человечество. – М.: Знание, 1966. – 399 с.
6. Гуменюк (Фурман) О.Є. Методологічна модель інноваційно-психологічного клімату / О.Є. Гуменюк (Фурман) // Психологія і суспільство. – 2005. – №4. – С. 70–83.
7. Зиновьев А.А. Логическая модель как средство научного исследования / А.А. Зиновьев, И.И. Ревзин / Вопросы философии. – 1960. – № 1. – С. 81.
8. Зыков Е.В. Психологические особенности использования моделей как опор при усвоении знаний высокого уровня абстрактности: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Е. В. Зыков. – М.: МГУ, 1980. – 24 с.
9. Левина И.А. Профессиональная деятельность учителя по формированию познавательной самостоятельности подростков средствами моделирования: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ирина Левина. – Одесса, 2001. – 283 с.
10. Леонтьев А.Н. К вопросу о моделировании и математизации в психологии / А.Н. Леонтьев, Э.Н. Джафаров // Вопросы психологии. – 1973. – № 3. – С. 3–15.
11. Максвелл Д.К. Статьи и речи / Д.К. Максвелл. – М., 1968. – 422 с.
12. Моделирование психической деятельности / авт. колл. А.А. Братко, П.П. Волков, А.Н. Кочергин, Г.И. Царегородцев. – М.: “Мысль”, 1969. – 384 с.
13. Никандров В.В. Метод моделирования в психологии / В.В. Никандров. – СПб.: Речь, 2003. – 55 с.
14. Старовойтенко Е.Б. Современная психология: формы интеллектуальной жизни / Елена Старовойтенко. – М.: Акад. Проект, 2001. – 544 с. – (Gaudeamus).
15. Ткачук О.В. Психологія художніх здатностей: [монографія] / Олег В. Ткачук. – Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2012. – 372 с.: іл.
16. Ткачук О.В. Розробка та використання методики “кольороструктурування” для дослідження художніх здатностей / Олег Ткачук // Науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України “Наука і освіта”. – Вип. 4-5 – Одеса, 2010/LXXXII. – С. 48–55.
17. Ткачук О.В. Структурно-функціональна модель організації художественних способностей / О.В. Ткачук. – Кишинев, 2012. – С. 33–38. [режим доступу до ресурсу]: univers pedagogic – Academia de Ştiinţe a Moldovei або https://ibn.idsi.md/sites/default/files/j_nr_file/up.2012.4.pdf
18. Роменець В.А. Виховання творчих здібностей у студентів / Володимир Роменець // Психологія і суспільство. – 2018. – №1–2.
19. Роменець В.А. Психологія творчості: [навч. посіб.] / Володимир Роменець. – К.: Либідь, 2004. – 288 с.
20. Фурман А.В. Ідея і зміст професійного методологування: [монографія] / Анатолій В. Фурман. – Тернопіль: ТНЕУ, 2016. – 378 с.
21. Фурман А.В. Модульно-розвивальна організація мислєдїяльності – схема професійного методологування / Анатолій В. Фурман // Психологія і суспільство. – 2005. – № 4. – С. 40–69.
22. Фурман О.Є. Психологічні параметри інноваційно-психологічного клімату загальноосвітнього закладу: дис. ... доктора психологічних наук: 19.00.07 / Оксана Євстахїївна Фурман: ДНЗ “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського”. – Одеса, 2015. – 464 с.
23. Чорний Є.В. Психологія моделювання полікультурної освіти: [монографія] / Євген В. Чорний. – Сімферополь: СОНАТ, 2010. – 540 с.
24. Шадриков В.Д. Психология деятельности и способности человека: [учеб. пос.] / Владимир Дмитриевич Шадриков. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Изд. корп. “Логос”, 1996. – 320 с: ил.
25. Шандрук С.К. Психологічні засади розвитку професійних творчих здібностей майбутніх практичних психологів: автореф. дис. ... на здобуття доктора психологічних наук: 19.00.07 / Сергій Костянтинович Шандрук: ДНЗ “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського”. – Одеса, 2016. – 36 с.
26. Шандрук С.К. Психологія професійних творчих здібностей: [монографія] / Сергій Шандрук. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 357 с.
27. Шандрук С.К. Теоретична модель розвитку професійних творчих здібностей особистості практичного психолога / Сергій Шандрук // Психологія і суспільство. – 2015. – №4. – С. 107–121.
28. Щедровицький Г.П. Методологічна організація системно-структурних досліджень і розробок / Георгій Щедровицький // Психологія і суспільство. – 2004. – №2. – С. 30–49.

REFERENCES

1. Ball G. O. Psihologia v radiogumanisticheskoy perspektive: Izbrannuje rabotu / G. O. Ball - K.: Izd-vo “Osnova”, 2006. – 408 s.
2. Brushlinskiy A. V. Tvorcheskiy process kak predmet issledovaniy / A. V. Brushlinskiy // Voprosu filosofii. – 1965. – №7. – S. 65–73.
3. Vartovskiy M. V. Modeli. Rerezentacuy i nauchnoe ponimanie: / M. V. Vartovskiy. Per. s angl. /Obsh. red. i poslesl. I. B. Novikova i V. N. Sadkovskogo. – M.: Proces, 1988. – 507 s.
4. Venikov V.A. Nekotorue filosofskie problem modelirovaniy. – “Filosofskie problemu kibernetiki” / V. A. Venikov // Materialu k simpoziumy “Dialektika i sovrimennoe estestvoznanie”. – Vup. №3. – M., 1966. – S. 47-49.

5. Venikov V. A. Modelirovanie v nayke i tekhnike / V. A. Venikov // *Nayka i chelovechivstvo*. – M.: Znanie, 1966. – 399 s.
6. Gumenuk O. E. Metodologichna model innovaciino-psixologichnogo klimatu // *Psixologija i suspil'stvo*. – 2005. – №4. – S. 70–83.
7. Zinovev A. A. Logicheskay model kak sredstvo naychnogo isledovaniy / A. A. Zinovev, I. I. Revzin // "Voprosy Filosofii". – 1960. – № 1.
8. Zukov E. V. Psihologicheskije osobenosti ispolsovaniy modeiey kak opor pri usvoenii znaniy vusokogo urovny abstraktnosti: avtorev. dis. ... kand. ped. nayk: 13.00.01 / E. V. Zukov. – M.: MGY, 1980. – 241 s.
9. Levina I. A. Professionalnay deytelnast ychitely po formirovanij poznnavatelnoy samostoytel'nosty podrostkov sredstvami modelirovaniy: dis. ... kandidata pedagogicheskikh nayk : 13.00.04 / I. A. Levina – Odessa, 2001. – 283 s.
10. Leontev A. H. K voprosu o modelirovanii i matematizacuy v psihologii / A. H. Leontev, E. H. Jafarov // *Voprosy psihologii*. – 1973. – № 3. – S. 3-15.
11. Maksveli D. K. Staty i rechi / D. K. Maksvell. – M., 1968. – 422 s.
12. Modelirovanie psihicheskoy deytelnosti / Pered zagl. avt.: A. A. Bratko, P. P. Volrov, A. N. Kochergin, G. I. Caregorodcev. – M.: "Musl", 1969. – 384 s.
13. Nikandrov V. V. Metod modelirovaniy v psihologii. / V. V. Nikandrov. – SPB.: Rech, 2003. – 55 s.
14. Starovojtjenko E.B. Sovrjemjennaja psihologija: formy intjelljektivnoy zhizni / Eljena Starovojtjenko. – M.: Akad. Projekt, 2001. – 544 s. – (Gaudeamus).
15. Tkachyk O. V. Psihologiy hudojnih zdatnostey: Monografij. / O. V. Tkachyk. – Odessa: vudavec Bukaev Vadum Viktorovuch, 2012. – 372 s.: il.
16. Tkachyk O. V. Rozrobka ta vukoruztanny metoduku "koloroznavstva" dla doslidjenna hudojnih zdbnostey" / *Naukovo-praktuchnyy jurnal Pivdennoho naukovoogo centru APN Ukrainu "Nauka i osvita"*. – Vup. 4-5 – O., 2010/LXXXII. – S. 48-55.
17. Tkachyk O. V. Structurno-functionalnaja model organizacii of artistic capabilities. // *Kishinev 2012*. – S. 33-38. [rjezhim dostupu do rjesursu]: univers pedagogic - Academia de Stiiniei a Moldovei або https://ibn.idsi.md/sites/default/files/j_nr_file/up.2012.4.pdf
18. Romenets V.A. Vykhovannia tvorchykh zdbnostei u studentiv / Volodymyr Romenets // *Psixholohiia i suspilstvo*. – 2018. – №1–2.
19. Romenets V.A. *Psixholohiia tvorchosti* : [navch. posib.] / Volodymyr Romenets. – K.: lybid, 2004. – 288 s.
20. Furman A. V. Idjeja profjesijnogo metodologuvannja: [Monografija] / A. V. Furman. – Ternopil' : TNEU, 2016. – 387 s.
21. Furman A.V. Modul'no-rozvihval'na organizacija misledjijynosti shaema profjesijnogo mjetodologuvannja. // *Psixologija i suspil'stvo*. 2005 — № 4. – S. 40-69.
22. Furman O.Ie. Psihologichni parametry innovatsiino-psixholohichnoho klimatu zahalnoosvitnoho zakladu : dys... doktora psiholohichnykh nauk: 19.00.07 / Oksana Yevstakhivna Furman: DNZ "Pivdenoukrainskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni K.D. Ushynskoho". – Odesa, 2015. – 464 s.
23. Chornuy E. V. Psihologiy modelurovany polikylturnoyi osvity: Monografiya / E. V. Chorniy. – Simferopol: CONAT, 2010. – 540 c.
24. Shadrikov V. D. Psihologiy deytel'nosti i sposobnosti cheloveka / V. D. Shadrikov. Uchebnoe posobie, 2-e izd., pererab. i dop. M.; Izdatelskaja korporactija "Logos", 1996. 320 s: il.
25. Shandruk S.K. Psihologichni zasady rozvytku profesiinykh tvorchykh zdbnostei maibutnikh praktychnykh psiholohiv: avtoref. dys... na zdobuttia doktora psiholohichnykh nauk: 19.00.07 / Serhii Kostiantynovych Shandruk: DNZ "Pivdenoukrainskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni K.D. Ushynskoho". – Odesa, 2016. – 36 s.
26. Shandruk S.K. Psihologhiia profesiinykh tvorchykh zdbnostei : [monohrafiia] / Serhii Shandruk. – Ternopil: TNEU, 2015. – 357 s.
27. Shandruk S.K. Teoretychna model rozvytku profesiinykh tvorchykh zdbnostei osobystosti praktychnoho psiholoha / Serhii Shandruk // *Psixholohiia i suspilstvo*. – 2015. – №4. – S. 107–121.
28. Schjedrovickij G. P. Mjetodologichna organizacija sistemno-structurnuh dozlidzhen' i rozrobok // *Psixologija i suspil'stvo*. – 2004. – №2. – S. 30–49.

АНОТАЦІЯ

Ткачук Олег Володимирович, Полісаєва Олена Олександрівна.

Структурно-функціональна модель формування художніх здібностей.

У статті розглядаються загальні підходи, що стосуються вивчення методів моделювання творчої особистості, їх класифікація, етапи та спроба створення структурно-функціональної моделі взаємозалежного формування складових художніх здібностей. Зокрема, проаналізовані принципи наукового моделювання, розглянуто зміст понять "модель" і "моделювання", подано визначення загального тлумачення терміна "художні здібності". Феноменологічно вказані здібності становлять складну синтетичну якість фахівця у поєднанні з окремими психічними властивостями його особистості та стійкими спроможностями-вміннями у професійному здійсненні образотворчої діяльності. Натомість художня здатність є ширшим за обсягом поняттям, що охоплює все поле зреалізування художником своїх професійних функцій та завдань на творчому етапі праці. Пропонована авторська модель створює дієву основу для розгляду процесу організації формування здібностей майбутнього художника під час сходження складним творчим шляхом університетського навчання. Висвітлено базові професійні складові, що є психологічними чинниками цілеспрямованого розвитку творчого потенціалу особистості. Відзначено, що психологія художньої творчості є розділом психології мистецтва, до предметного поля якої належить вивчення закономірностей процесу виховання й естетичного розвитку особистості, сприйняття і розуміння людьми творів мистецтва, з одного боку, і безпосередній процес психодуховного творення мистецьких творів художником – з іншого. Очевидно, що митець, створивши об'єктивний художній твір, залишається суб'єктом його сприйняття, емоційно і навіть почуттєво пристрасно реагуючи на нього, що уконфліктне

його особистісне і тим самим стимулює творче індивідуальнісне зростання.

Ключові слова: моделювання, модель, творча особистість, художні здібності, здатність, класифікація та етапи моделювання.

ANNOTATION

Tkachuk Oleh, Polysayeva Olena.

Structural-functional model of artistic abilities formation.

The article deals with general approaches concerning the study of methods of modeling a creative person, their classification, stages and an attempt to create a structural-functional model of interdependent formation of artistic abilities components. In particular, the principles of scientific modeling are analyzed, the content of concepts “model” and “modeling” is considered, the definition of general interpretation of the term “artistic abilities” is given. Phenomenologically indicated abilities are the complex synthetic quality of a specialist in combination with the individual psychological properties of his personality and persistent ability-skills in the professional implementation of fine art activity. Instead, artistic ability is a broader concept that covers the entire field of artist’s implementation of his professional functions and tasks at the creative stage of his

work. The proposed author’s model creates an effective basis for considering the process of organizing the formation of future artist’s abilities during an ascent by a complex creative way of university education. The basic professional components, which are psychological factors of purposeful development of personality creative potential, are highlighted. It is noted that psychology of artistic creativity is a section of psychology of an art, the subject field of which includes the study of regularities of upbringing process and the aesthetic development of personality, the perception and understanding of works of art by people, on the one hand, and the direct process of psycho-spiritual creation of artistic works by the artist – on the other. It is obvious that the artist, creating an objective work of art, remains the subject of his perception, emotionally and even sensually passionately reacting to it, which conflicts with his personal and thus stimulates the creative individual one growth.

Key words: modeling, model, creative personality, artistic abilities, ability, classification and stages of modeling.

Рецензенти:

д. психол. н., проф. Шандрюк С.К.
д. психол. н., проф. Шевченко Н.Ф.

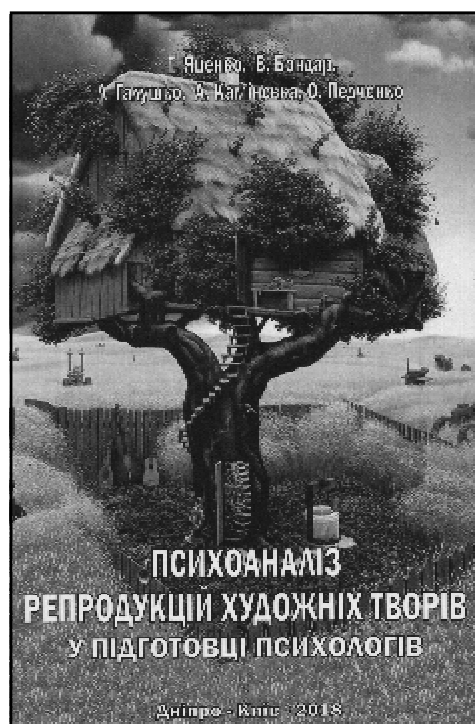
Надійшла до редакції 29.12.2017.

Підписана до друку 05.03.2018.

Бібліографічний опис для цитування:

Ткачук О., Полисаєва О. Структурно-функціональна модель формування художніх здібностей / Олег Ткачук, Олена Полисаєва // Психологія і суспільство. – 2018. – №1–2. – С. 187–194.

КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

Психоаналіз репродукцій художніх творів у підготовці психологів: Навчальний посібник / [Т. С. Яценко, В. І. Бондар, А. Я. Галушко, А. М. Камінська, О. В. Педченко]. — Дніпро, Київ : Інновація, 2018. — 300 с.

Посібник порушує проблему особливостей використання художніх творів у глибокому пізнанні психіки суб'єкта. Дослідження побудовано на теоретико-методологічних засадах психодинамічної парадигми та емпіричному матеріалі активного соціально-психологічного пізнання (АСПП) із використанням репродукцій художніх творів. Розкрито особливості використання упредметнених засобів пізнання, зокрема репродукцій художніх полотен в аналітичному форматі, чому сприяє архетипна здатність психіки до емоційно-когнітивної, спонтанно-проективної репрезентації.

Здійснено порівняльний аналіз використання авторських малюнків і репродукцій художніх творів у процесі АСПП. Розкрито механізми, за якими відбувається “оживлення” (усуб'єктнення) репродукцій художніх полотен через діалого-аналітичну взаємодію психолога з респондентом.

Робота порушує важливі методологічні питання глибокого пізнання та стенографічно презентує практику використання репродукцій художніх полотен у психоаналітичному ключі, що засвідчує їхню спільність за архетипністю символіки з психомалюнками учасників АСПП.

Посібник є інформативним для широкого кола читачів: аспірантів, зорієнтованих на глибоку психокорекцію, соціологів, психологів-практиків і всіх, хто цікавиться художньою творчістю у її глибоко-смысловій сутності.